

Branislav Šutić

Državno i političko uređenje Republike Hrvatske

Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću i Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2011.

Krešimir Petković

Kada je 2002. godine objavljena knjiga *Politički sustav Hrvatske* Nenada Zakoška (Zakošek, 2002), Jovan Mirić, tada već umirovljeni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, u entuzijastičnoj je recenziji ustvrdio da je riječ o knjizi koja "za hrvatske politološke prilike, ima posve neuobičajni (sic, K.P.) naslov". Mirić je, naime, u to vrijeme smatrao da je pisanje takve knjige – koja bi hrvatsku politiku smještala u teorijske i interpretacijske okvire sustavske teorije bilo koje vrste – već prirodom samog predmeta istraživanja znatno otežana zadaća. Istraživač hrvatske politike suočavao se, po njegovu mišljenju, s "neizgrađenošću, fragilnošću i stalnim promjenama institucijsko-normativne strukture hrvatskoga političkog sustava". Na prijelazu stoljeća, Mirić je u ocjeni Zakošekove knjige kategorički mogao ustvrditi i sljedeće: "U Hrvatskoj su, zasad, jedino izvjesni *proces*, pa je logično da se upravo njih istražuje" (Mirić, 2002:170, 171).

Profesor u mirovini Jovan Mirić makar je u nečemu nedvojbeno imao pravo. Zakošekova knjiga doista je "neuobičajna". Iako je objavljena prije desetak godina, ona je do danas ostala *jedina cjelovita politološka autorska studija hrvatskoga političkog sustava* u dvadeset godina hrvatske državnosti, koja može poslužiti kao udžbenik u sveučilišnoj nastavi. S obzirom na to da se na Fakultetu političkih znanosti dvadesetak godina istražuje hrvatska politika i predaje politički sustav Hrvatske, ta je činjenica vjerojatno jedan od većih skandala hrvatske politologije. Zakošekova je knjiga danas stara gotovo deset godina i mnoge segmente hrvatske politike ne obrađuje u skladu sa suvremenim politologijskim udžbeničkim standardima. Ukratko, u

Krešimir Petković, viši asistent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Izvodi seminarsku nastavu na kolegijima *Politički sustav Hrvatske* i *Političko odlučivanje*. E-pošta: kpetkovic@fpzg.hr

Hrvatskoj danas bolno nedostaje autorska studija političkog sustava Hrvatske koja bi pokazivala stanje poddiscipline i bila udžbenik upotrebljiv na razini dodiplomske sveučilišne nastave. To je činjenica koja definira disciplinarni kontekst u koji treba smjestiti knjigu Branislava Šutića. Svojom strukturom – koja se uz izbore, stranke, parlament, predsjednika i vladu, bavi medijima, lokalnom politikom, pa i međunarodnim integracijama – i uvodnom najavom da će istražiti "stvarno i formalno djelovanje (hrvatske, nap. K.P.) države" (Šutić, 2011:9), Šutićeva knjiga u čitatelju raspiruje nadu da će skandalozna praznina u području poddiscipline hrvatske politike biti u najmanju ruku djelomično popunjena. Ako se zahtjevi za monografskom studijom šire koncipiranoga političkog sustava nekome čine preuzetnima, naslov i citirana deklaracija nedvojbeno upućuju makar na studiju sustava vladavine u smislu *polity* odnosno *government* u Hrvatskoj. Je li Šutić ispunio ta očekivanja i dao nam traženi politološki udžbenik iz *Croatian government* ili čak *political system*, na što upućuju struktura i sadržaji knjige?

Nakon spomenutoga početnog određenja predmeta studije, koji državu određuje gotovo ničeanski, kao hladno čudovište, razlažući je pritom na dvije skolastičke komponente ("stvarno i formalno djelovanje . . . države"), Šutić raspreda romantičnu naraciju o genezi svog predmeta istraživanja. Stoljeća povijesno-političke patnje i različitih vrsta opresije doveli su do toga da je "običnom pripadniku hrvatskoga naroda izgledalo stvaranje suverene hrvatske države više kao Božje čudo negoli kao ljudsko djelo" (Šutić, 2011:10). Implicirana teofanija hrvatske državnosti u Šutićevoj se sinkretničnoj naraciji sasvim lako kombinira s hegelijanskim kategorijama "logike same povijesti". Bogojavljenje u konačnici ipak prepušta pozornicu hrabroj, samoprobudenoj naciji, pa je "čudesna u svemu tome bila uloga po broju malog, ali duhom i srcem snažnog hrvatskog naroda" (Šutić, 2011:10). Hrvati su tako postali nešto poput Hobita, mali ali hrabri agenti povijesti koji ruše vladavinu tame, samo što je, za razliku od Tolkienova Međuzemlja, u Šutićevo uvodu nizak rast supstituiran niskim brojem pripadnika nacije.

Na državotvornu se naraciju nastavljaju opći temeljni sadržaji političke znanosti, koji otkrivaju ambiciju nekovrsnoga pojmovnog priručnika iz uvoda u politologiju. Tako se, na nešto manje od pedeset prvih stranica knjige, kombiniraju objašnjavanje temeljnih pojmova političke znanosti s udžbeničkom općom poviješću države, teorijom organizacije i upravljanja. U tom se izlaganju pojavljuju reference na različite autore od Akvinskoga i Aristotela, preko Webera, pa do Lasswella i Kaplana ili, recimo, do Bertranda Russella i njegovih razmatranja o moći. Na marginama, gdje je autor odlučio smjestiti različite citate i naglaske, katkad osvanu pravi galimatijasi poput sljedeće rečenice: "Politička vlast izvor je političke moći, a glavni izvor političke moći autoritet je vladajuće političke snage društva" (Šutić, 2011:19). To bi, recimo, mogao biti labavi opis djelovanja HDZ-a u ranim 1990-ima u političkom trokutu pokret-stranka-država ili možda zbrkana fraza iz kakvoga trećerazrednog marksističkog pamfleta, ali nedvojbeno je, u okvirima pojmovnika, ilustracija pojmovne zbrke u kojoj se jasno ne razlikuju neki od nosećih pojmova političke znanosti.¹ Ako uvodni dio nije doslovce plagiran formom, o čemu će još biti riječi, onda je diskvalificiran broj 8 - prosinac 2011.

banalnošću površno tretiranih općepoznatih sadržaja. Kao pojmovni priručnik svakako će bolje poslužiti neko prevedeno djelo uvoda u politologiju ili u komparativnu politiku. Na samome se kraju uvodnoga dijela Šutićev pojmovnik transformira u kratak formalno-birokratski prikaz materije državljanstva, granica i teritorija te podjele vlasti, više u žanru hrvatskoga ustavnog i državnog prava, nego politologijske rasprave. Takva diskurzivna neujednačenost obilježje je cijelog djela, koje se ne može odlučiti pripada li političkoj znanosti, ustavnom pravu ili znanosti o upravljanju.

Glavni korpus djela, koji obuhvaća gotovo 250 stranica, bavi se ustrojem vlasti, izbornim pravilima i rezultatima izbora na svim razinama vlasti, političkim strankama, lokalnom samoupravom i njezinim financiranjem, Europskom Unijom i NATO-om, pa i medijima i političkim marketingom u Hrvatskoj. Širina tematskog zahvata doista implicira ambiciju da se napiše udžbenik iz političkog sustava Hrvatske u njegovim različitim strukturnim i procesnim aspektima (dakle najšire koncipirane "države" i njezina "formalnoga i stvarnog djelovanja"), a ne samo udžbenik iz državnog ustrojstva u najužem smislu *Croatian government*. Štoviše, cijela problematika katkad se metodički povezuje s općim i komparativnim sadržajima: hrvatske izbore prate opće refleksije o izbornome sustavu, a isto vrijedi i za stranke i politički marketing. Međutim, širi zahvat od Zakošekove studije ne treba biti razlog za radost. Šutićevo obradu materije ustvari obilježavaju krajnja "mršavost", površnost i banalnost, kojima vrijedi dodati i nesposobnost bilo kakve sinteze nabacanih pabiraka i očito nepraćenje aktualne politološke literature. Nije riječ o starome institucionalizmu, nego prije o nečemu sličnome ukoričenoj brošuri tekstova s vikipedijskih stranica koji laicima daju prve informacije o predmetu. Ponegdje se potkrade znakovito miješanje pojmova, nagoviješteno naglascima u uvodu (primjerice, "autoritativnog sustava vlasti" umjesto "autoritarnoga sustava vlasti", Šutić, 2011:190) i diskurs naivnoga predrefleksivnog normativizma tipa "trebalo bi", mimo bilo kakve ozbiljne političko-teorijske rasprave. Sintagma *case study* kod Šutića označava tek nešto dulje ilustrativne primjere, a rasprave o EU i NATO-u svode se na prezentacije iz institucionalnih početnica i kronologija pristupanja koje odgovarajuća ministarstva tiskaju pod proračunskom stavkom za propagandne brošure.

Potpuni nesklad između teorijskih uvoda u temu i empirijskog prikaza navodi čitatelja na razmišljanje o razlozima takve diskurzivne i sadržajne neusklađenosti. Primjerice, hrvatske političke stranke prikazane su na razini kratkih deskriptivnih natuknica, nakon što je iznesena Sartorijeva rasprava o strankama. Prikazu izbora i izbornog natjecanja u Hrvatskoj prethodi rasprava o utjecaju izbornih na stranačke sustave gdje se redom raspravlja o pristupima autora kao što su Maurice Duverger, Douglas Rae, William Riker, Giovanni Sartori, Arend Lijphart i Dieter Nohlen. Pritom sâm prikaz izbora u Hrvatskoj ni na koji način ne aplicira bilo koju od tih teorija ili hipoteza u analizi. Teorijski i "empirijski" dijelovi su, riječju, potpuno nepovezani. Razlog tome moglo bi biti nešto mnogo banalnije od uvodno konstatiranoga "Božjeg čuda" – prepisivanje. Naime, ako se s dijelom Šutićeve knjige o vezi izbornoga i stranačkog sustava usporedi

uvodni dio studije Mirjane Kasapović o izbornome i stranačkom sustavu u Hrvatskoj, u kojemu ona istim redosljedom raspravlja o istim autorima (Kasapović, 1993:9-31), lako se može uočiti frapantna sličnost. Lako je pokazati da je Šutić svoju raspravu dobio parcijalnim prepisivanjem uvodnih i istaknutih dijelova iz navedenog izvora. Kod Šutića, primjerice, možemo pročitati sljedeće rečenice:

Politički učinci izbornih sustava stari su koliko i sam institut izbora.

Duverger također razlikuje izravni i neizravni utjecaj izbornog sustava na politički život – izravni utjecaj očituje se na način da izborni sustav određuje strukturu stranačkog sustava, a neizravni se očituje na način da stranačka struktura koja je oblikovana od strane izbornog sustava utječe na formiranje političkog života.

Rae stranački sustav definira kao mrežu kompetitivnih odnosa između političkih stranaka, s obzirom na njegovo razlikovanje elektivnog i parlamentarnog sustava.

William Reiker raspravu o političkim učincima izbornih sustava smješta u sredinu 19. stoljeća... Prema Reikeru, Duvergerovi su stavovi bili prihvaćeni i prije nego su objavljeni.

Analizom uvjeta Sartori je formulirao četiri pravila o odnosu izbornih i stranačkih sustava:

• izborni sustavi relativne većine... (sljede četiri pravila, prepisana od Kasapović, nap. K.P.).

Utjecaj izbornih sustava na politički život Lijphart prikazuje razlikovanjem dva temeljna tipa demokracije: konkurencijsku i konkordancijsku. *Konkurencijska*, koju karakterizira dvostranački sustav, prevlast vlade nad parlamentom, jednodomni ili dvodomni parlament s politički nevažnim drugim domom, centralistička struktura države te većinski izborni sustav koji blokira male stranke, zasniva se na političkom odlučivanju demokratski postavljene "obične" većine. Za razliku od toga, u *konkordancijskoj* demokraciji, koju karakterizira podjela i ograničenje vlasti, višestranački sustav i koalicijska vlada, dvodomni parlament sa snažnim drugim domom, razmjerni izborni sustav i decentralizirani federalizam, preferira se odlučivanje kvalificiranom većinom (Šutić, 2011:79-82)

Kod Kasapović, unutar opširnije rasprave o pozicijama istih autora, mogu se prabrati iste ili slične rečenice, koje je Šutić bez sumnje prepisao:

Politički učinci izbornih sustava najvažnije su područje izbornih studija.

Duverger razlikuje izravni i neizravni utjecaj izbornog sustava na politički život. Izravni utjecaj očituje se u tome što određeni izborni sustav uzrokuje određenu strukturu stranačkog sustava. Neizravni utjecaj pokazuje se u tome što struktura stranačkog sustava, koja je prethodno uvjetovana izbornim sustavom, određuje oblik političkog života.

Stranački sustav definiran je kao "mreža kompetitivnih odnosa među političkim strankama" (47). Rae razlikuje elektivni i parlamentarni (legislativni) stranački sustav.

Početak znanstvene rasprave o političkim učincima izbornih sustava Riker smješta već u sredinu 19. stoljeća... Duvergerovi su stavovi, ističe Riker, bili već općenito prihvaćeni u trenutku kad su objavljeni.

Pomoću 'analize uvjeta' Sartori je formulirao četiri pravila o odnosu izbornih i stranačkih sustava:

1. Izborni sustavi relativne većine... (sljede četiri pravila koja Šutić prepisuje uz manje preinake, nap. K.P.).

Lijphart razlikuje dva temeljna suvremena tipa demokracije: konkurencijsku i konkordancijsku.

Za konkurencijski model demokracije tipični su dvostranački sustav sa smjenjivanjem dviju velikih stranaka na vlasti, koncen-

tracija izvršne vlasti u jednostranačkoj vladi, prevlast vlade nad parlamentom, jednodomni parlament ili dvodomni parlament s politički beznačajnim drugim domom, centralistička struktura države, nedostatak pravosudne kontrole, većinski izborni sustav koji blokira male stranke (1987:47).

Za konkordancijski model demokracije tipični su podjela i ograničenje vlasti, višestranački sustav i koalicijska vlada, približna ravnoteža između egzekutive i legislative, dvodomni parlament sa snažnim drugim domom, razmjerni izborni sustav, pravosudna kontrola i decentralizirani federalizam (1987:48). (Kasapović, 1993:9-27)

Sve rečenice čitatelj lako može usporediti u izvornicima i uočiti da su kod Šutića rečenice identične onima iz studije M. Kasapović objavljene 18 godina ranije, navedene bez navodnika ili bilo kakve korektno reference uobičajene u akademskom svijetu. Rikerovo pogrešno napisano ime kao "Reiker" također je indikativno za metodologiju rada: Šutić je najvjerojatnije prepisivao stvari o kojima nema pojma i imena autora za koje nije čuo niti je išta pročitao od onoga što su napisali. Doduše, na str. 79. Šutić citira studiju iz koje prepisuje, ali stavljajući samo dvije riječi u navodnike. Riječ je o sljedećoj rečenici: "M. Duverger polazi od postavke da je utjecaj izbornih sustava na politički život 'očita činjenica' (Kasapović, 1993)." Nakon toga se, na sljedećoj stranici, pojavljuje još jedna referenca na isto djelo, opet bez broja stranice, ali i bez ikakvih navodnika. Šutićevo je plagiranje tako jedan od ekstremnijih primjera plagijatorske strategije "žrtvovanja pješaka", u kojoj plagijator, poput zločinca iz detektivskoga romana koji podsvjesno želi da ga otkriju, ostavi jasan trag na mjestu zločina ili u njegovoj blizini.² To je vjerojatno samo jedan primjer iz obuhvatnijeg skupa, koji je ovome čitatelju bilo lako otkriti i dokazati jer igrom slučaja posjeduje referentnu literaturu. Kad bi se cijelo djelo pročitalo s identično nepovjerljivim forenzičkim naočalama i strpljivošću, vjerujem da bi na testu za plagijate pao i dio knjige o političkom marketingu, dok diskursi i prepoznatljivi autori iz žanra znanosti o upravljanju u uvodnome dijelu snažno sugeriraju prepisivanje – izravno ili iz nekoga posredujućeg izvora – iz nekog vremenskog udžbenika ili studije Eugena Pusića. Takvu tvrdnju, dakako, treba dokazati; ona je tek intuitivno nagađanje, ali me tužno iskustvo s plagijatima uvjerilo da stvar obično postane znatno gora nakon podrobnoga ispitivanja,³ pa sam odlučio da ne treba trošiti vrijeme na nešto od čega mi se okreće želudac.

Knjigu zaključuje više od 100 stranica državnih dokumenata (ovaj put bez margine "ukrašene" definicijama i citatima): Ustav RH, nešto izbornog zakonodavstva na nacionalnoj i lokalnoj razini te dvije manifestacije ranoga državotvorja – deklaracija o suverenosti i odluka o "raskidu državno-pravnih sveza" sa SFRJ.

Knjiga *Državno i političko uređenje Republike Hrvatske* krajnje je limitiran kompendij plagiranoga i banalnoga, u kojemu autor ne uspijeva sintetizirati pabirke koje je prikupio i nevješto nabacao na jedno mjesto. Kao pravi pacer, Šutić nije uspio prikriti ni tragove vlastita prepisivanja.

Na promociji knjige na gospićkome veleučilištu na kojemu Šutić predaje i na kojemu je u vrijeme promocije bio dekan, jedan od entuzijastičnih recenzenata knjige, Branko Caratan (još jedan umirovljeni profesor politologije), povezao ju je s napretkom discipline. Teško je reći je li Caratanov iskaz, koji su

prenijele dnevne novine, ironičan: "Ugledni sveučilišni profesor i politolog, Branko Caratan, inače dugogodišnji prijatelj Branislava Šutića i lički zet, kako je ponosno istaknuo, rekao je kako se politologija zasigurno riješila svih dječjih bolesti i pokazala da može biti korisna u društvu kada čovjek iz ličke sredine piše politološku knjigu."⁴

Promocija, na kojoj su se pojavila dva ministra, niz lokalnih moćnika i u javnosti istaknuti pripadnici akademske zajednice, nije pokazala samo svu grotesknost akademskih pretenzija lokalnog moćništva, koje uz upravnu i političku moć želi akademski prestiž za koji ne posjeduje elementarne pretpostavke. Promocija na kojoj istaknuti predstavnici struke veličaju jednu lošu knjigu u kojoj prisustvuju visoki državni dužnosnici ne govori o dječjim nego prije o malignim bolestima jedne akademske discipline, a možda društva i politike. Tekst na jednom internet-skom portalu, koji govori o namještanju natječaja za dekana na veleučilištu gdje je održana promocija, usput spominje promociju, ističući da je druženje "završilo ličkom janjetinom i tamburašima"⁵

Za razliku od političke znanosti koja gusla dok Rim gori, a ne zna ni da gusla ni da Rim gori, pa je to opravdava, folklorna prilagodba dosjetke Lea Straussa mogla bi tako glasiti: hrvatska politologija propada uz zvuk tambura i krkanje janjetine i toga je, nažalost, savršeno svjesna pa je se ne može nikako opravdati.

Literatura

- Kasapović, M. (1993). *Izborni i stranački sustav Republike Hrvatske*. Zagreb: Alinea.
- Lahusen, B. (2006). Goldene Zeiten: Anmerkungen zu Hans-Peter Schwintowski, Juristische Methodenlehre, UTB basics Recht und Wirtschaft 2005. *Kritische Justiz*. 4: 398-417.
- Mirić, J. (2002). Recenzija knjige N. Zakošeka "Politički sustav Hrvatske". *Politička misao*. (39) 4: 170-172.
- Petković, K. i Sokal, A. (2010). *Some Probable Instances of Plagiarism in the Work of Professor Frank Fischer*. http://chronicle.com/items/biz/pdf/plagiarism_fischer.pdf.
- Zakošek, N. (2002). *Politički sustav Hrvatske*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Bilješke

- 1 Teror s definicijama i citatima, koji će površnom eklektičnošću lako zgroziti povjesničare ideja (citati sežu od Kanta i Hegela, preko Sartrea, pa do Gandhija i Eugena Pusića), nastavlja se na marginama nešto manje od tristo stranica "autorskoga" djela Šutićeve knjige, sve do završne sekcije s priložima.
- 2 Žrtvovanje pješaka (eng. *pawn sacrifice*, njem. *Bauernopfer*) je plagijatorska strategija u kojoj se jedan manji dio izvora iz kojeg se prepisuje valjano citira, ili se doda nešto slično korektnoj referenci, kako bi se ostvario plagijatorski profit prepisivanja većeg korpusa teksta iz tog istog izvora, ali bez ikakve reference. Metafora dolazi iz šaha gdje se prilikom otvaranja, za prednost u razvoju ili neki drugi taktički ili strateški profit, ponekad žrtvuje pijun. Ovakva je "žrtva" moguća u bilješki ili u glavnome tekstu (v. Lahusen, 2006:405).
- 3 V. Petković i Sokal, 2010.
- 4 Svi navodi preuzeti su iz teksta "Veliko zanimanje za prvu knjigu ravnatelja NP Plitvička Jezera" (nadnaslov *Promocija u Gospiću*), *Večernji list*, 19. 3. 2011, http://www.vecernji.hr/index.php?cmd=show_clanak&clanak_id=266903&action=print_popup
- 5 Popović, Ž., LIČKA HOBOTNICA: Je li namješten natječaj da Dekan Veleučilišta Nikola Tesla u Gospiću postane Branislav Šutić, čovjek koga branitelji optužuju da je ratni dezertar?, 21.3.2011, <http://slobodnalika.com/novosti/9311>. ■